

[0120]

IT ALBUM FAN HABEL FAN HEREMA

De Keninklike Bibleteek to Den Haech biwarret as nr. 74 J 58 fan de hân-skriftesamling it album amicorum fan in Fryske frelle, dy't dêr tusken 1578 en 1587 in great part fan de jeunesse dorée fan Fryslân en bûtendat ek in tal net-Friezen har hân mei in spreuk (symbolum) en/of in rymke yn sette litten hat. De measten hawwe Frânsk of Hollânsk skreaun, guon Latyn, Dútsk of Italjaensk, mar hwat foar ús wol it nijsgjirrichste is: wy fine der ek op fol. 26v in Frysk, en op fol. 20v in heal-Frysk ferske yn. Bûtendat steane by de namme fan Graciana van Holdingha (fol. 24r) mei in oare hân de wurden "mijn leve memke" ²⁾. Fierders binne yn it album op fol. 31r-45v en 49v-50r inkelde Hollânske lieten skreaun. De trije op fol. 39r-42r binne mooglik ûntliend oan it Aemstelredams Amoureuus Liedboek fan 1589, dat op fol. 49v-50r is ûndertekene fan Otto van Poelgheest, de oaren binne anonym en sille neijer ûndersocht wurde moatte ³⁾. Omt dit boekje foar de stúdzje fan de taelforhâldingen ûnder de Fryske adel yn de lette 16e ieu en foar de kennis fan de hiele libbenssfeer fan dy tiid yn Fryslân net sûnder belang is, jow ik earst in ynhâldsopjefte, dêr't de spreken yn oernommen binne en dêr't de tael fan de rymkes yn oanjown wurdt ⁴⁾.

foarplat-binnen: *F D G*, rymke (Frânsk).

Ir *Jarich van Hottinga*, spreuk: Secreet et Loijal.
(2r-6r ynhâldsopjefte, XVIIIe ieu).

8r *Tziets van Growestins*, spreuk: maet hout staet.
P. van der Does, rymke (Frânsk) en spreuk: fortune m aydere. 1582.

8v *Ernst van Aylua*, spreuk: Deus Providebit, en rymke (Latyn). 1584.

2) Neffens it *Stamboek van den Frieschen Adel* hie Graets fan Holdinga gjin bern; yn elts gefal wie hja net de mem fan Habel (Wiglesd.) fan Herema, 'mar dy (of in oar!) kin har fansels wol "memke" neamd hawwe. De taskriuwing fan it album oan Habel fan Herema birêst allinne op de ynskripsje fan Philips von Meckema (fol. 21 r), dy 't oan har rjochte is. Op 'e bân hawwe initialen stien, mar dy binne der útkrast. Dat Charles Dekema (fol. 26r) en Philips von Meckema de bisitster fan it album resp. "Mademoyselle ma seur" en „mein liebe swester" neame, seit ek al neat.

3) Soartgelikense lieten yn: Ljouwert, Friesch Genootschap, Hs. II c 113 (biwarre yn it Fr. Museum, boppe yn kast III) - it album fan M. J. Matthias Schoten - en yn it album fan His fan Harinxma, biskreaun yn De Vrije Fries VIII, p. 133 e.v.

4) Forlykje de ynhâldsopjefte yn: Verslag der Koninklijke Bibliotheek over 1910 ('s-Gravenhage 1911), p. LIII e.v.; oare literatuer is my net bikend.

- 9r *Willem vander Does*, spreuk: Non est mortale quod opto. Folget in Frânsk rymke, wsk. fan oare hân.
- 9v *Werp van Tzessens*, spreuk: S S S (?). 1584.
- 11r *J. Poelgheest*, spreuk: Loijal Seraij en rymke (Frânsk). 1582.
- 12r *A. de Zulen de Nijeuelt*, Chanson (Frânsk) en spreuk: L'espoir nourrist.
- 13r *Tziepko van Goslinga*, rymke (Frânsk) en spreuk: Vertu surpasse richesse. *Dominicus ab Aijlwa*, spreuk: Fris vnde Frolijck. 1585.
- 14r inkelde wurden (Frânsk) trochskrast.
- 15r *Dominicus van Growensteins*, rymke (Holl.) en spreuk: Niet sunder uerdriet.
- 16r *Hans van Ostheijm*, spreuk: Frisch frundlich geslagdigkeit. 1580.
- 17r *Riurd van Beijem*, spreuk: getrou tertoodt. 1582.
- 17v (anonym), rymke (Holl.), wierskynlik fan Epe van Heringa (fl. fol. 18r).
- 18r *Saeck van Burmania*, spreuk: Sorcht (?) voor bedroch. Folget rymke, wierskynlik fan deselde (Holl.).
Epe van Heringa, spreuken: frolich ter doot; Omnia cum pereant virtus est sola perennis. Ans (lê: Als (?)) alle dingen vergan so blift die doecht allen staen. 1584.
- 19v *Jeij van Sitzma*, spreuk: onmaet vergaet. 1582.
Syuck van Eemingha, spreuk: kent v seluen.
Fouck van Galama, spreuk: Eerre vor gout.
Peter vander Does, spreuk: Pour vng damme doux.
Tziets van Growestins, spreuk: M H S ¹). 1582.
- 20r *Tzijerdt van Eijsinga*, spreuk: freest godt en hovt sijn ghebodt. 1582.
Anna van Eijsingha, spreuk : god geeftet al. 1582.
Auck van Tzessens, spreuk: Dodt (lê: Godt) boeuen all ²).
Eelck van Emingha, rymke (Holl.) en spreuk: verhoegt in doegt. 1582.
- 20v *Saepck van Burmania*, spreuk: Salicheyt Voor Boosheyt ³).
 (trochskr.: *Tzyets van Groustyns* (?), spreuk: hovt (?) gots gebot ⁴).
Haio van Kamminga, rymke (heal-Frysk). 1582.
- 21r *Siouck van Cammingha*, spreuk: god Bouen allen.
Rijxt van Roorda, spreuk : god bouen al.
Philips von Meckema, rymke en opdracht (Dútsk). 21 april (15)80 ⁵).
- 22r *Tzaling van Eijsingha*, rymke (Holl.) en de spreuken : Quicquid agis prudenter agas, et respice finem; wel versint, wat ghij begint. 6 okt. 1582.
- 23r *Johan van Hottinga*, spreuken: tout pur la belle rien sans elle; mint met maat; est modus in rebus.
J. de Tserclaes, spreuk: Pour unne (?) Jendure ⁶).
- 24r *S. van Martna*, spreuk: niet sonder godt. 1578.
Hobbo van Hermana, spreuk: Suijcht lijdt verbeijt den tijt. 1578.
Graciana van Holdingha, spreuk: Oprecht in cekret. Hjrby mei oare hân: mijn leve memke.

1) M H S =Maet Hout Staet (fl. fol. 8r).

2) Fl. fol. 47r.

3) Fl. fol. 18r en 89r. - beide symbola hawwe de initialen (S. v. B.) ta bigjinletters. Dit komt mear foar: sj. fol. 19v: Peter vander Does.

4) Fl. fol. 8r en 19v.

5) De opdracht is oan: „Habell von Herema mein liebe swester“.

6) Dizze ynskripsje stiet skean op 'e kop yn de rjochter ûnderhoeke.

- Wytze van Kamminga, spreuk: En aduersite constance, en opdracht (Frânsk). 1578.
 VSM (monogram ¹), rymke (Italjaensk).
- 25r *Liuwe van Juckema*, rymke (Frânsk). 1578.
A. de Berchem, spreuk: pasiense en aduersite. 1582.
- 25v *Johan van Grouesteins*, rymke (Holl.) en spreuk: Elle me consollera. 1587.
- 26r *Lucya de Botnya*, spreuk: Selon fortune.
Charles Dekema, opdracht yn poëzij (Frânsk) en spreuk: Douleur sans fin. 1582 ²).
- 26v (anonym), spreuk: nyet sonder godt ³). Folget (mei oare hân) in rymke (Frysk); (wer oare hân:) A; (wer earste hân, de anonymus:) mijnen eere uoer godt ⁴).
- 27r *D. van Hemmingha*, rymke (Frânsk) en spreuken?): 7 G.a.8.L^d.A.1'. Auenture (?).
Rengnerus ab Hottinga, spreuk: Dat hoop niet deed thart moest barsten.
- 28r *Hero van Hottinga*, spreuken: Rien sans Dieu. Tempera Te Tempori en rymke (Dútsk). 1578.
- 29r *Rioerdt van Walta*, spreuken: Son L t (?) pour nier son (?); Tout par amour Rien par Force.
- 30r *Douue van Walta*, rymke (Frânsk).
- 31r-44r: Lieten; oer de bitsjutting fan krûden en kleuren (alles ien hân).
- 31r-31v Een nieu Liedeken op die vois van Eradi Inmago.
 bigj.: Bedruckt van harten
 schoon Lieff vall ick v clachtich ...
- 32r-33r Een ander Amoureuus liedeken ⁵).
 bigj.: Met eenen droeuighen sanghe
 dat ick wel claegen moet ...
- 33r-33v bigj.: Ick weter een passagie
 daer woont een eedelmans kynt ...
- 33v-34r Op die wyse vande pauana.
 bigj.: Venus mach ick well claegen
 mijn druck en suaer dangeer ...
- 34r-34v Een ander liedeken.
 bigj.: Cupido o godt ick moet v hoochlyck prysen
 want v deuchde soet mij doet foel freuchd buijsen ...
- 34v-35r Een liet op die wois vande gratie.
 bigj.: Ryck godt wilt mij inder noot bestaen
 die liefste wil mij bygeuen ...

1) VSM (yn dizze folchoarder yn ien hael skreaun) = S. v. Martna?? Liket oar skrift as boppe oan de side.

2) De opdracht sprekt de bisitster oan as: „Mademoyselle ma seur!”

Soe skrift fan S. v. Martna wêze kinne (fl. fol. 24r).

4) Fl. fol. 19r, de spreuk fan Fouck van Galama.

5) Fl. *Florimond van Duyse*, Het oude Nederlandsche lied, I, p. 432.

- 35r-36r Een nieu liet op de wyse van passamezo d' Anuers ¹⁾.
bigj.: Door v gesichte Coom ick schoon lieff in rouue
mijn (hart) verflauuet v lieff tot eenen pant . . .
- 36r-36v Een nieu liedeken.
bigj.: Hoe sitten wy alsoo still en suygen
dat wy geen meerder Curadie bedrieuen ...
- 37r-37v Op die vyse Ereti Jmago.
bigj.: Liefcken seer schoone
waerom wildy my begeuen ...
- 37v-38r bigj.: O booser aert du hefte myn (hart)
met dynen blintheit beseten ...
- 38r-38v Dye betekennisse der Cruyden.
38v Betekennisse der cruyden.
39r Die betekenisse der couleuren.
39r-39v Een ander liet.
bigj.: Myn sinnekes verstoiren, druck lyden kompt my altyt
te foirende ick had wuytferkoren de mach ick
spreecken niet . . . ²⁾.
- 40r-40v Een nieu Liedeken op de wyse van Tribulaty en verdriet ³⁾.
bigj.: Den thijt is hyer
datmen sall frolyck wesen . . . ⁴⁾.
- 41r-42r Een nieu liett.
bigj.: Ick satt en fantaseerde en docht in mynen sin
ick wist niet wat mij deerde . . . ⁵⁾.
- 42r-44r Een nieu liet op de wyse van venus mach ick wel claegen.
bigj.: Groene Couleur mits desen
en wil ick v prysen niet ...
- 45r-45v Refereyn (oare hân as it foargeande)
bigj.: Als dauentueren in desser hueren so gebiet
tscheiden/ sonder verbeiden tis verdriet ...
- 46r *Hessel von Meekema*, spreuk: Regarde la fin.
Solinus van Eijssingha, spreuk: Qui doute ne gouste.
- 47r *Auck van Tzessens*, spreuk: godt bouen all ⁶⁾.
O. Poelgheest, spreuk yn rebusfoarm (?).
- 48r *Sijbrant van Burmania*, spreuken: Auecq le temps; Quod tibi non vis fieri
alteri ne feceris.
- 48v *Allart Gaijkingha*, spreuk: Pluis penser que dire. 1582.
- 49r *J. de Vuytenbrouck*, rymke (Holl.) en spreuk: Constant et Loyal.
Jsbrant vander Houe, spreuk: Pour paruenir t' endure (?). 1582.

1) Fl. foar de wize: *Flor. v. Duyse*, a.w., II, p. 1760 e.v.

2) Fl. Tijdschr. Ned. T. en L. X, p. 184.

3) Fl. *Florim. v. Duyse*, a.w., I, p. 581 e.v.

4) Fl. Tijdschr. Ned. T. en L. X, p. 178.

5) Fl. *ibid.* p. 182.

6) Fl. fol. 20r.

49v-50r *Otto van Poelgheest*, [Liet] (autograef).

bigj.: O Cupido verheeu

Wilt mijn coemen te baet

51r (útfage : spreuk fan fol. 52r).

52r *Geertruit de Zoutelande*, spreuk: Rien sans dieu.

53r *Julius de Eijsinga*, twa rymkes (Frânsk) en spreuk: Tousiours Constant. 1584.

63r (omkeard!) bigjin fan de oantekening, dy't op fol. 64r herhelle wurdt.

64r (omkeard!) oantekening oer levering fan koarn troch Freedrick Douues oan Jr. Las van Jongema (Holl.).

65r *J. (?) van Grouesteins*, rymke (Frânsk) en spreuk: Jn Amour constant.

74v (omkeard!) bigjin fan in deiboekfragmint? (Holl.) ¹⁾.

75v (omkeard!) bigjin fan in deiboekfragmint? (Holl.).

89r *A. de Duenuoerde*, spreuk (3 x) pasiense en esperanse. 1578.

Sæpck van Burmania, spreuk: Salicheyt Voor Boosheyt ²⁾.

89v *Galenus a Galaema*, spreuk: Conse matum est.

efterplat-binnen: *Sæpck van [Burmania]*.

It Fryske ferske op fol. 26v is min to lêzen: forskate wurden binne swier trochskrast, mar by trochfallend ljocht haw ik it dochs op in pear letters nei ûntsiferje kind. De tekst, sa't ik dy lêse, is - rigele foar rigele oernommen - lykas folget ³⁾.

[suenen] oon ⁴⁾ de [lippen mecket rijsen]

onder de [slippen soen] mij [boppe]

een [fosze ⁵⁾ stiet ⁶⁾ onder steer ⁷⁾] icker

[fen ⁸⁾] het tinckt mij [wonder]

Sette wy it op gewoane fersrigels en bringe wy ynterpunksje oan, dan sil it wurde moatte:

Suenen oon de lippen

Mecket rijsen onder de slippen.

Soen mij boppe, een fosze stiet onder;

Steer icker fen, het tinckt mij wonder.

Bigryp ik it goed, dan is dit ferske frijhwat ûnfatsoenlik. Dêrom sil it wol trochskrast wêze.

De heal-Fryske ynskripsje op fol. 20v is:

Wolde godt onde ein

Soe Waer min truren klein

Haio Van Kamminga Anno 1582

Allinne de wurden „onde ein" (= oan 'e ein) binne dúdlik Frysk.

P. Gerbenzon.

1) Tusken fol. 73 en fol. 74 en tusken fol. 75 en fol. 76 binne twa folia útsnien. Dêr stie skrift op - in stik deiboek?

2) Fl. fol. 20v.

3) De trochskraste wurden binne tusken kante heakken set.

4) *oon* út *oen* forbettere?

5) de *f* ûnwis (*s?*); de *sz* is ien teken.

6) *ti* ûnwis.

7) earste *e* ûnwis.

8) *e* ûnwis (*a?*).